

SAARA HACKLIN

Filosofian Kanye West?

Simon Critchley ja tragedian filosofia

New Schoolissa New Yorkissa filosofian professorina työskentelevä Simon Critchley (s. 1960) avasi Kuvataideakatemiaan kevään keskiviikkoluentosarjan. Critchley on kirjoittanut laajalti mannermaisesta filosofiasta, ja lisäksi hän on aktiivinen yhteiskunnallinen keskustelija, joka muun muassa vetää *The New York Times* -lehden filosofian kysymyksiin keskittyntä ”The Stone” -palstaa.

A ikaisemmissa julkaisuissaan, kuten *Infinitely Demanding. Ethics of Commitment, Politics of Resistance* (2007), Critchley on pohtinut poliittisen sitoutuneisuuden mahdollisuutta aikana, jota leimaa pettymys politiikkaan ja uskontoon. Hahmotellessaan siirtymää eettisestä sitoutuneisuudesta poliittisen vastarinnan mahdollisuuteen Critchley kääntyi anarkismin puoleen. Tämä kirja synnytti filosofin ja Slavoj Žižekin välille debatin: Žižekin näkökulmasta Critchleyn tulkinta vastarinnasta, josta esimerkkinä vaikkapa Irakin iskua vastustavat mielenosoitukset, on itse asiassa luovuttamista. Vapaus osoittaa mieltään vain pönkittävä valtaapitävien asemaa. Debatti näkyy myös Critchleyn uudemmassa teoksessa *The Faith of the Faithless* (2012), jossa

hän kehittää edelleen ajatuksiaan vastuullisesta anarkismista.

Maaliskuisena iltana Critchley luennoi lähes täydessä Kiasman teatterissa otsikolla ”Tragedy’s philosophy”. Edellisen kerran britti puhui samaisessa tilassa vuonna 2009 jalkapalloilija Zinédine Zidanesta. Intohimoiseksi jalkapallofaniksi tunnustautuva Critchley esitti luennan Douglas Gordonin ja Philippe Parrenon *Zidane. A 21st Century Portrait* -elokuvasta. Hän pohti, onko Zidane nukke vai jumala, ja hyödynsi tulkinnassaan ristiriitaista tragedian sankarihahmoa.

Myös tuoreen vierailuluennon aiheena oli tragedia, mutta jalkapallon sijaan esitelmä keskittyi nimenomaan antiikin tragediaan ja erityisesti Oidipuksen hahmoon. Populaarimmilta viittauksiltakaan ei välttytty, kun filosofi

Valokuva: Tuukka Haapakorpi

”Tragedia on oman aikamme hätäjarru.”

haki vertauskohtia tragedian kulkuihin muun muassa *Breaking Bad* -televisiosarjasta tai hip hop -artisti Kanye Westin hahmosta. Ja mikseipä Oidipusta voisi ymmärtää *Breaking Badin* Walter Whiten ja Westin hahmojen kautta – tai toisin päin?

Kohti tietämättömyyttä

Koko luennon voisi tiivistää vanhaan tuttuun viestiin: lukekaa klassikkonne. Kuten Critchley totesi: ”Tyhmyyden voi välttää lukemalla.” Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta mitä tahansa lukemista vaan nimenomaan antiikin tragedian paikan puolustamista. Filosofi esitti, miten juuri tragedia on oman aikamme hätäjarru. Se asettuu vastustamaan nykyistä kiirettä ja jatkuvaa vimmaa kohti uutta. Vastakohtana pakkomielleisen uuden luomisen ideologialle tragedia pakottaa kääntämään katseen menneisyyteen.

Miksi menneisyys sitten on merkityksellinen? Critchley viittasi P. T. Andersonin *Magnolia*-elokuvaan (1999): *We may be through with the past, but the past is not through with us*. Tragedialla on kyky ohjata ihmisiä kohtaamaan omasta historiastaan jotain, mitä tämä ei muuten halua kohdata.

Tragedian erityisasema on yhteydessä myös filosofian perinteeseen, joka on Critchleyn mukaan suhtautunut tragediaan epäluuloisesti. Platonista lähtien filosofia on pyrkinyt torjumaan tragedian. Tämä perustuu siihen ajattelutapaan, että toisin kuin filosofiassa, tragediassa – ja taiteessa yleensä – on kyse petoksesta. Taide siis kutsuu katsojaa uskomaan jotakin, mikä ei ole totta. Kuten Critchley tiivisti: *Art makes shit up. We know it*. Kuitenkin, kuten Critchley huomautti, meillä on voimakas tunne siitä, että taiteessa on jotain arvokasta.

Valottaakseen taiteen ja filosofian monimutkaista suhdetta Critchley muistutti katsojaa Aristoteleen ajatuksesta teatterista toiminnan imitaationa, *mimesis praxeos*. Siinä missä filosofia on kontemplaatiota, tragedia on puolestaan ajattelua toiminnassa. Ja samaan aikaan teoria kietoutuu olennaisella tavalla katsomiseen (*thea*), katsojaan (*theoros*) ja ennen kaikkea teatteriin (*theatron*).

Näin teatteri siis avaa vanhan kysymyksen teorian ja käytännön, ajattelun ja toiminnan välisestä suhteesta uudella tavalla. Itse asiassa tuo kysymys on nimenomaan teatterin kysymys.

Tragedia pakottaa kohtaamaan epä tietoisuutta ja ahdistusta. Critchley ei tällä tulkinnalla osallistu nykyään suosittuun ”hyvinvointia taiteesta” -mantran hokemiseen. Taide, joka perustuu huijaukseen, tuottaa usein kokijassaan pahaa oloa. Taide ei tee meille hyvää vaan pahaa. Se on yhtä aikaa sairasta ja kaunista. Juuri näyttämänsä ahdistuksen ja surun välityksellä taide avaa kokijalleen uuden näkökulman. Ehkä se myös muuttaa sitä, miten ajattelemme.

Critchleyn luennassa tragedian sankari etenee tiedosta kohti syvempää tietoa: sitä, ettei tiedäkään. Critchley tiivisti tämän kehityskulun ilmeiseen esimerkkiin, Oidipuksen hahmoon. Näytelmän alussa Oidipus astelee kansansa eteen kuninkaana. Filosofi vertasi tätä tragedian alun Oidipusta Kanye Westin hahmoon, joka voi yksinkertaisesti todeta: *I am great*. Kuningas tietää, kuka hän on – kingi! – ja kaikki ihmiset tietävät kuka hän on. Kuitenkin tragedian myötä tuo ylpeys rikotaan, ja tämä näennäisesti itsensä tunteva kuningas etenee kohti syvempää tietoa ja omaa tuhoaan.

Critchley pohti luennossaan sitä, miten oraakkelin ennustus vaikuttaa Oidipukseen. Oraakkelin mukaan tämä tulee tappamaan oman isänsä ja naimaan äitinsä. Miten tämän tiedon valossa elävä ihminen, joka näennäisesti pyrkii välttämään kohtalooaan, saattoi toimia kuten Oidipus toimi? Tappaa tuntemattoman vanhemman miehen? Naida naisen, joka kuvaa ex-miestään uuden miehensä näköiseksi? Critchley korosti, ettei kyseessä ole vain väistämätön kohtalon voima, vaan Oidipus yhtä aikaa tietää ja ei tiedä totuutta itsestään. Juuri tästä ongelmasta, tiedon ja ei-tietämisen aporiasta tragediassa on kyse. Tragedia tuo katsojien eteen ahdistuneita, epä tietoisia, omaa menneisyyttään pakenevia sankareita. Siinä sankarit joutuvat tilanteisiin, joissa oikeata vastausta ei ole. Tragedian äärelle pysähtymällä esiin saattaa putkahtaa jotain epämieluisaa, kuten vaikkapa se, että olemme koko ajan tienneet, mitä teemme.